

VILLERUP HOVEDGAARD – PIL, POESI OG PANDEPLADER

Af arkitekt MAA Lise Breum Knakkegaard, E+N Arkitektur

Mellem Lønstrup og Hjørring, på en landskabelig ødannelse af marker med pil og en stringent læhegnsstruktur ligger Villerup Hovedgaard, her i midten af edderkoppe-spindet af jordtilliggende med en hovedbygning fra 1802 og de tidligere avlslænger, som sammen omslutter den pigstensbelagte gårdsplads – hjertet i anlægget.

Siden 2014 har E+N Arkitektur varetaget det store istandsættelsesarbejde ved Villerup Hovedgaard med transformationen af den gamle bindingsværkslade og sidelængerne til opdaterede produktionslokaler. Her har gårdens omdrejningspunkt – pileproduktionen – spillet en stor rolle.

Projektet er et eksempel på en langsigtet helhedsplan, som med aktivering af anlæggets centrale bygninger sikrer stedets værdier for eftertiden og tilfører nye lag til historien. Der er arbejdet bevidst med materialer, farver, lys og selvfølgelig pilen som karaktergivende facadeelement. Nyt og gammelt komplementerer hinanden samt fremhæver bygningernes sammenhæng og individuelle kvaliteter.

Ejerne af Villerup Hovedgaard, Vibe og Johannes Falk, åbnede dørene til en officiel indvielse af den restaurerede Hovedgård den 28. september 2018, hvor blandt andet flere lokale foreninger – herunder FBL-Hjørring – deltog.

Udvikling og bevaring

Projektet er en del af Realdanias kampagne ”Fremtidens Herregård”, som har støttet projekter, der revitaliserer herregårdens bygningsarv og genopfinder herregården som lokal dynamo og omdrejningspunkt. Vibe og Johannes kvalificerede sig til deltagelse i kampagnen med en idé om at aktivere Villerups kvaliteter samt kulturarv i lokalområdet ved at facilitere dyrkning af energiafgrøder og være energiforsyning for lokalområdet. I dag opvarmer Villerup eksempelvis Skallerup Seaside Resort.

Gennem et tæt samarbejde med Vibe og Johannes, og med udgangspunkt i deres virksomheder Nordic Biomass og PileByg, har E+N Arkitektur udarbejdet en helhedsplan, der tager udgangspunkt i en analyse af Villerups værdier og udfordringer - lige fra det store landskab til bygningsskala. Helhedsplanen sikrer, at de centrale bygninger omkring gårdspladsen bevares og aktiveres. Samtidig udlægges en struktur til nye produktionsbygninger i tilknytning til det oprindelige anlæg, hvor driften kan udvikle sig uden begrænsninger, og uden at de historiske bygninger lider overlast.

Stedet, historien og værdierne

Det oprindelige anlæg bestod af en opdeling i ladegård og hovedbygning med en vejføring imellem de to anlæg og en voldgrav anlagt omkring hovedbygningen. Selvom den oprindeligt trefløjede hovedbygning har mistet sine fløje gælder denne bygningsmæssige anlægsorden stadig. I dag ses antydninger af de to sidefløje ved et niveau-skift i pigstensbelægningen, der med sin samlende egenskab på smukkeste vis knytter hovedbygning og ladegård sammen i ét anlæg og definerer den sluttede, symmetriske gårdsplads.

Anlæggets gamle dame, den 80 meter lange bindingsværkslade, blev oprindeligt opført i 1700-tallet på Lolland-Falster, men blev skilt ad og genopført som den vestlige længe i ladegården mod landevejen. Ladens ormædte og meget ombyggede højremskonstruktion samt faretruede skrånede vestfacade har begrænset anvendelsen af laden i mange år, og var således tæt på nedrivning. Ikke desto mindre var det laden – den gamle dame - der sammen med gårdspladsen, udgjorde den bærende værdi, og hvis Villerup skulle bevare sin autenticitet, skulle laden bevares. Dette forhold gælder ikke for de to sidelænger, der er opført i 1950'erne som kostald og svinestald. De var ikke på samme måde værdiskabende for helheden, og de kunne med fordel opdateres funktionelt og transformeres arkitektonisk. Samlet set bestod udfordringen i at skabe en større sammenhængskraft i anlæggets ydre, og at give bygningerne en funktion, der kunne bidrage til livet på gården og forankre stedet, historien og værdierne.

Landskabet og anlægget

Det særlige i projektet er koblingen mellem bygningerne i anlægget og det landskab, der omkranser dem. Stedet er karakteristisk ved et smeltevandslandskab, skabt siden sidste istid, der tegner en landskabelig ødannelse, som hæver

Ved revitaliseringen af den gamle Villerup Hovedgaard har den ret nye pileproduktion på ejendommen inspireret det istandsættende arkitektfirma til at lade facader afspejle denne vigtige side af gårdens virksomhed at beklæde dem helt eller delvis med pil, her udført fuldt ud på én af sidelængerne. Pilen giver nogle enkle, men karakterfulde facader, der med tiden bliver sølvgrå, så de harmonerer med de ligeledes sølvgrå pandeplade-tage og - på facaderne ind mod gårdspladsen - også med stenbelægningerne. Foto: E+N Arkitektur

sig fra det omkringliggende og omkranses af vandløb og tydelige ådale.

Ødannelsen understreges af den stringente læhegnsstruktur i hvidgran, som blev etableret af en tidligere ejer med det formål at skabe bedre klimaforhold for Villerups kolde jorde. Denne parallelstruktur har vist sig at være perfekt til dyrkning af pil, og på den baggrund er virksomhederne PileByg og Nordic Biomass opstået. Førstnævnte forædler og bearbejder pil til støjskærme og facadeelementer, sidstnævnte står for dyrkning af pil som energigrøde og for teknisk udstyr hertil.

På markerne kan man opleve pilens mange vækstfaser. Skiftende aldre på plantagerne giver variation og en smuk oplevelse af landskabet. I anlægget skabes en kobling til dette landskab ved anvendelse af pilen som karaktergivende byggemateriale – når man står i, hvad der er projekteret blev døbt formidlingsaksen. Her er vinduerne placeret således, at man kan kigge hele vejen igennem de to sidelængere og på tværs af gårdspladsen imellem dem. Ankomsten via ladeporten fra vest er således suppleret med en nord-sydgående visuel forbindelse, der binder Villerups administration mod syd og lagerhallerne, oplagringspladsen og prøvelfeltet mod nord sammen med det historiske og produktionsmæssige omdrejningspunkt.

Pigsten og pandeplader

Symbiosen er særligt udtalt i den centrale gårdsplads. Her opleves de historiske bygninger, pileproduktionen og landskabet i kraft af facadesystemet af pil på en og samme tid. Helt tydeligt bliver det, når man står i, hvad der i projektet blev døbt formidlingsaksen. Her er vinduerne placeret således, at man kan kigge hele vejen igennem de to sidelængere og på tværs af gårdspladsen imellem dem. Ankomsten via ladeporten fra vest er således suppleret med en nord-sydgående visuel forbindelse, der binder Villerups administration mod syd og lagerhallerne, oplagringspladsen og prøvelfeltet mod nord sammen med det historiske og produktionsmæssige omdrejningspunkt.

Øverst til venstre: Den skrånende vestfacade er sikret i sin nuværende tilstand. Akaciestolperne mellem stålrammerne er placeret ud for stolperne i bindingsværket og gevindstænger herimellem fastholder hele bindingsværkskonstruktionen. Ladens skævheder og patina fremhæves af den nye lige konstruktion i stål og akacietømmer. Foto: E+N Arkitektur.

Øverst til højre: Den nye stålrammekonstruktion er etableret som et indvendigt "korset", der syer de historiske elementer sammen i en ny komposition med nye materialer. Gulvarealet er blevet frigjort og sikrer den optimale udnyttelse af laden til produktion og formidling. Foto: E+N Arkitektur.

Nederst: Sidelængernes gråtonede facader indrammer det historiske bindingsværk i midten. Pandepladerne binder ladegårdens bygninger sammen og skaber en harmonisk helhed omkring den pigstensbelagte gårdsplads. Foto: E+N Arkitektur.

Visuelt er der også skabt større sammenhængskraft mellem gårdspladsens bygninger. Sidelængernes rene linjer med gråtonede facader i pil og puds flankerer og indrammer det skæve og bugtende bindingsværk i midten. Det gennemgående, galvaniserede pandepladetag binder det hele sammen og understreger med sin underspillede karakter det helstøbte anlæg.

Den gamle dame og patinaen

Det var sidste udkald for bindingsværksladen, hvis den skulle bevares og for eftertiden sikres som et af Villerups vartegn. Ikke nok med at højremskonstruktionen var ormædt - den var blevet klippet og klistret i med telefonpæle og andre forhåndenværende materialer, og vestfacadens skrånede bindingsværk havde helt mistet forbindelsen til resten. Laden var på grænsen til kollaps, så der skulle findes en metode til at sikre den. Men den skulle ikke bare overleve, den skulle også sikres funktionelt og bidrage til anlæggets aktive centrum. Kunne den ikke det, skulle den fjernes og erstattes af en ny bygning.

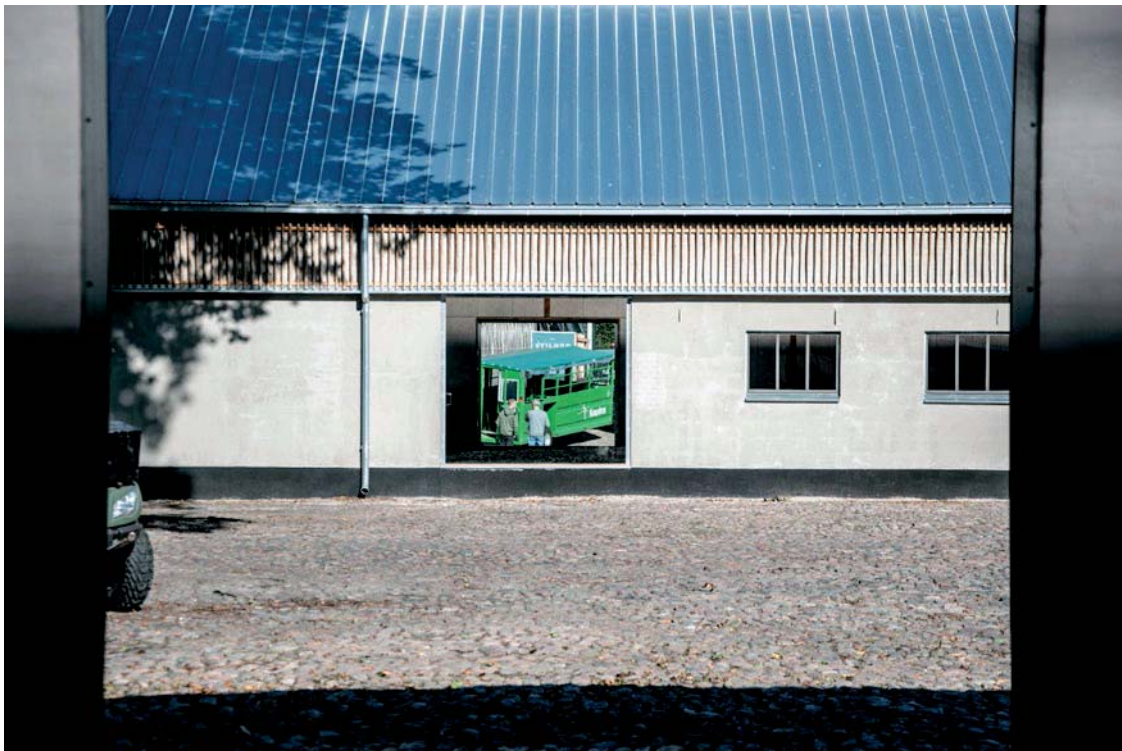
Hvad reddes kunne, blev reddet. I dag er bindingsværksladens facader bevaret og sikret med en ny indvendig rammekonstruktion af stål og akacietømmer. Den skrånende vestfacade er fastgjort til ny konstruktion og sikret i sin nuværende tilstand. Selv om laden langt fra er intakt i forhold til sin oprindelse, er der bevaret så meget originalsubstans, at den gamle karakter er fastholdt. Spor og patina vidner om det lange liv, den gamle dame har levet, de mange ombygninger hun har undergået, og de skiftende behov hun har måttet tilpasse sig efter. Historien er der stadig og nu endda tydeligere end før, for nu fremhæves det skæve og porøse af det lige og det faste – patinaen indrammes af nye materialer.

Højremskonstruktionen er væk, men dens filigrankarakter er genetableret i en ny form med tagkonstruktionens lag af pandeplader, åse i lærk, stålrammer og pilens naturlige tvist. Samtidig har den nye rammekonstruktion frigjort gulvarealet, og med det nye betondæk kan laden i langt højere grad indgå i den daglige produktion og i sammenhæng med de to sidelængere.

Pil på facaderne

I sidelængerne bearbejdes pilen i virksomhedens specialbyggede maskiner. Pilen varierer i størrelse og karakter – tynde og kraftige, med bark og afbarkede osv. Med inspiration i pilens farver og teksturer, som den vokser på markerne, og som PileByg har erfaringer med, har transformationen af de to sidelængere samtidig været opstarten på udviklingen af et nyt facadesystem – som en poetisk og bæredygtig ramme om bygningerne.

Mod gårdspladsen er de gråpudsede facader komplementeret af pilebeklædning i tremplen alene, mens lænkerne på ydersiden har fået nye lette facader med pil i hele højden. Beklædningen er naturligt opdelt ved den oprin-

Et kig fra portåbning i den sydlige sidelænge over den pigstensbelagte gårdsplads og ud gennem port i længen overfor. Køretøjet, man kan se, blev brugt ved indvielsen i september. Denne nye nord-sydgående akse udgør et visuelt godt supplement til anlæggets øst-vestgående symmetriakse. Bemærk pilebeklædningen øverst på facaden svarende til træbeklædning på trempelbygninger. Foto: E+N Arkitektur.

delige trempel, og de gennemgående, stramme zinkafslutninger og lysningsbrædder omkring vinduespartierne indrammer den levende pil. Integreret linjebelysning drysser ud bag pilestammerne, og punktbelysning markerer diskret indgangsdørene. Pilen danner således nogle karakterfulde, enkle facader med naturens tvist, som netop på dette sted knytter bygninger og sted sammen på en helt særlig måde.

Igen er det den velkendte stålrammekonstruktion med åse i lærk, der bærer taget og fastholder facaderne. Via rytterlysene trækkes dagslys ned i produktionslokalerne, og med troldekt og lærketræspaneler på væggene er der skabt et lyst og venligt arbejdsmiljø.

Flishallen

Nord for det historiske anlæg, i en åben struktur af haller, blev der som det første led i helhedsplanen opført en lagerhal til tørring og opbevaring af pileflis. Flisen opbevares i tæt kontakt med det nye fyr, hvorved der er skabt en optimal ramme omkring varmeproduktionen med gode muligheder for fremtidige udvidelser samt optimeringer af arbejdsgange og tekniske installationer. Flishallen er en ud-

vikling af den standardiserede stålhal med den traditionelle stålrammekonstruktion, åse og bliktag.

Facaderne er designet således, at naturlig nedtørring af pileflis er mulig. Lærkebjælkerne i facaderne kan spaces efter behov og dermed justere ventilationen i hallen. I det ydre tilpasses det store volumen bagtæppet af pilemarker, ved facadernes hierarki og rytme af markerede stålrammer og underinddelinger med varierende lærketræspartier. Hallens materialeholdning i de sølvgrå nuancer hænger smukt sammen med det samlede anlæg.

Kulturarv med indbygget fremtid

Projektet på Villerup Hovedgaard aktiverer kulturarven ved en bæredygtig tilgang, hvor bevaring og udvikling går hånd i hånd. Det historiske procesforløb fortsættes ved tilføjelse af nye lag, der tilpasser og sikrer bygningernes anvendelighed. Nøglen ligger i den langsigtede helhedsplan.

Se mere på: eplusun.dk/villerup-hovedgaard